
Intervenció psicopedagògica en l'àmbit sociocomunitari

PID_00248278

Bea Oliveros
Jordi Planella

Material docent de la UOC

Bea Oliveros

Jordi Planella

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats pel professor: Jordi Planella (2017)

Primera edició: setembre 2017
© Bea Oliveros, Jordi Planella
Tots els drets reservats
© d'aquesta edició, FUOC, 2017
Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
Disseny: Manel Andreu
Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Introducció

Aquesta assignatura, a mig camí entre la teoria i la praxi, vol convidar-vos a pensar, a conèixer, a reflexionar i a practicar sobre el que podem convenir a denominar *psicopedagogia sociocomunitària*. Per a nosaltres, la qüestió central és la idea mateixa de *comunitat*, una idea entesa des de la perspectiva en què ho fa Roberto Esposito. Diu així en el seu treball *Comunidad, inmunidad y biopolítica* (2009):

«Voldria intentar una reflexió sobre la comunitat a partir de la seva originària etimologia llatina. Encara que no està plenament provat, el significat de comunitat que tots els diccionaris donen com a probable és aquell que associa CUM i MUNUS (o MUNIA). Aquesta derivació és important en la mesura que qualifica de manera precisa allò que conté els membres de la comunitat».

Dit això, podem afirmar que es tracta d'una matèria que podria obviar utilitzar cites com la d'Esposito i podria estar enfocada únicament en un sentit pràctic, però creiem necessari poder reflexionar i oferir pistes clares per a pensar sobre el social, el comunitari i la psicopedagogia. Amb aquest text ens proposem oferir «una altra» mirada al que en els últims anys s'ha designat *psicopedagogia no formal* o *psicopedagogia en educació no formal*. Creiem que l'expressió *no formal* es presta a massa confusions, a temes que no deixen entreveure amb claredat la qüestió central de les praxis que en realitat es troben darrere o en el fons d'aquesta expressió. En aquest sentit, així ho expressa José Antonio Caride (2008) quan ens diu que «no existeix l'educació no formal»:

«Mentrestant, en afirmar que "no hi ha educació no formal" pretenem anar molt més enllà d'una simple opinió testimonial. Si, com creiem, les paraules mai no són neutres, també hi bateguen opcions suggeridores per a un canvi de perspectives. D'això es tracta: imaginem quant canviarien determinades concepcions i pràctiques educatives si a les anomenades activitats extraescolars, extracurriculars, *complementàries*... de sobte les cataloguéssim com a educació social? Imaginem què hi hauria de substantivament diferent entre el que alguns conceptuen com a *educació no formal* i el que uns altres insistim a anomenar educació social? Sens dubte, encara que amb elles començàvem, bastant més del que fins ara ens ha ofert la superficial i interessada disputa terminològica sobre les formalitats que caracteritzen –i, pel que se sent, dignifiquen– l'escola, en contrast amb la seva *inexistència* o *de-formació* en altres espais i temps educatiusocials».

Aquesta assignatura vol convidar el lector a pensar, a conèixer, a reflexionar i a actuar sobre o des del que podem convenir a denominar o designar com a *psicopedagogia sociocomunitària*. Es tracta d'un material que podria tenir un enfocament clarament pràctic (únicament el disseny i l'execució de projectes en un sector determinat del camp de l'acció social), però creiem que és necessari poder reflexionar sobre un conjunt ampli de sabers que configuren el social i el comunitari. En aquest mateix sentit, el treball tampoc no consistirà en la simple transmissió de sabers. Compartim amb Immanuel Kant (1991) el següent pensament:

«L'estudiant no ha d'aprendre pensaments sinó a pensar; no l'hem de portar sinó guiar-lo, si volem que en el futur sigui capaç de caminar tot sol».

Per això, *grosso modo*, el text que configura aquest material docent es dividirà en dues grans parts:

1) Teories per a pensar la comunitat i el social

2) Projectes de psicopedagogia sociocomunitària

Els autors d'aquests materials entenem que és la millor manera de presentar aquest context d'acció i acompanyament social en el qual ens sentim còmodes. Però també volem ser molt realistes en analitzar-ho amb una certa profunditat i en pensar en les possibilitats d'una psicopedagogia sociocomunitària. Existeix realment o és una tensió de la seva realitat? Reconeixem que ens movem en un terreny *under construction* i que encara queda molt camí per recórrer. Es tracta d'un terreny, per què no ho hauríem de dir amb claredat, feble, poc consistent; però això, lluny de ser un problema, creiem que és un dels punts forts de la psicopedagogia sociocomunitària.

No obstant això, també advertim el lector que serà necessària certa dosi d'imaginació (creadora), a més de certa dosi d'esperit revolucionari per a moure's pels terrenys en els quals pretenem que fertilitzi aquest treball. En aquest sentit fem nostres les paraules de Saul Alinsky (2012, pàg. 33), un dels grans experts en treball comunitari:

«Recordin que parlem de revolució, no sobre revelació. Es pot errar el blanc amb un tir massa alt igual que amb un de massa baix. Per començar ja no hi ha regles per a l'amor o per a la felicitat, però sí que hi ha regles per als activistes que volen canviar el món; en política existeixen alguns conceptes d'acció que funcionen en tots els contextos».

Però malgrat que ens movem en un terreny *under construction*, volem connectar aquest treball amb altres treballs previs que hem fet (treballs professionals d'orientació sociocomunitària, treballs acadèmics, etc.) o amb altres treballs que estem desenvolupant actualment (formació, assessorament, escrits, divulgació, supervisió, accions concretes, etc.). No els imaginem com quelcom aïllat sinó com quelcom que es connecta i reconnecta i, en espiral, va evolucionant i creixent.

Igualment, és de rigor reconèixer el valor i la influència que molts autors, procedents de diferents disciplines, han tingut en l'organització i redacció del nostre treball.

Autors	Textos de referència	Rellevància per a la psicopedagogia sociocomunitària
T. Rodríguez-Villasante	<i>Redes de vida desbordantes</i> (2014)	«Els moviments d'indignats i les protestes de tot el món mostren un desig compartit de trobar solucions enfront de les quatre crisis: econòmiques, ecològiques, polítiques i interculturals. Les noves experiències han aconseguit emocionar i transmetre que és possible desbordar el motlle establert per les ideologies, els valors dominants i la política tradicional.» (De la contraportada)
M. Barbero i F. Cortès	<i>Trabajo comunitario, organización y desarrollo social</i> (2005)	«Juntament amb els continguts teòrics i metodològics, els autors incorporen importants recorreguts per la planificació, per les tècniques que poden afavorir desenvolupaments participatius de les accions comunitàries, orientacions epistemològiques d'actualitat i exemplificacions mitjançant relats d'experiències d'intervenció col·lectiva.» (De la contraportada)
Comité Invisible	<i>A nuestros amigos</i> (2014)	«Als qui senten que el final d'una civilització no és la fi del món; als qui veuen la insurrecció, sobretot, com una bretxa dins del regne organitzat de la neciesa, la mentida i la confusió; als qui endevinen darrere de l'espessa boira de "la crisi", un teatre d'operacions, maniobres i estratègies –i per tant la possibilitat d'un contraatac–[...]. Als qui volen construir amb força revolucionària, és a dir: revolucionària perquè és sensible; aquesta modesta contribució a la intel·ligència d'aquest temps.» (De la contraportada)
M. Barbero	<i>Viure el treball social</i> (1996)	«La composició del treball remet a un procés d'aprenentatge de l'autor: l'experiència que l'autor ha tingut en un equip de treballadors socials al llarg d'un període suficientment llarg [...]. El mateix títol <i>Viure el treball social</i> ens remet a l'experiència com a dada de contrast significatiu del que es diu.» (Pàg. 5)
F. de P. Ferreira	<i>Teoría social de la comunidad</i> (1970)	«La comunitat és un element vital en la vida de l'home i de les civilitzacions. És dins d'aquesta i amb els recursos que ofereix, on l'home aconsegueix proveir-se del que és necessari per a la manutenció i el desenvolupament de la seva família, la cèl·lula social. La comunitat és, per tant, l'espai natural on l'home concret viu i respira.» (De la contraportada)

La veritat és que aquests autors amb les seves idees es troben en el substrat dels textos que segueixen i que configuren el material docent (almenys una part) de l'assignatura. És un reconeixement que ens agrada fer als qui ens marquen amb els seus sabers i ens ajuden a pensar. Amb el plantejat fins al moment ens atrevim a dir que el comunitari no és un camp de treball ni de pensament específic, sinó que més aviat es tracta d'un terreny pantanós, un terreny trepitjat i travessat per moltes veus, per diferents disciplines, sabers i enfocaments. Per això no ha d'estranyar el lector d'aquests textos que moltes vegades l'enfocament utilitzat sigui clarament filosòfic, altres vegades psicològic o pedagògic, i encara altres antropològic o sociològic.

Totes juntes configuren una perspectiva polièdrica que ens ofereix una altra mirada, tal vegada diferent, que no es tracta de cap manera d'una mirada (o perspectiva) ancorada en la qüestió purament clínica dels problemes socials. Això ens situa en una posició determinada, en una ideologia de partida que

defineix i marca el que vindrà més endavant. Però fins i tot més que les ideologies, les metodologies acaben marcant, de manera clara, el ritme i els processos que se seguiran.

Rodríguez-Villasante (2014, pàg. 18) insisteix en això en dir:

«Les metodologies en canvi ens poden ajudar a aquests exercicis d'obertura a altres posicions més constructives i creatives. No tant o solament des de metodologies clàssiques, o fins i tot mixtes o barrejades, sinó sobretot les anomenades participatives o implicatives des de la vida comuna [...]. No es tracta de negar les ideologies, però les seves preguntes ens sembla que han de ser contrastades i d'alguna manera sumar les seves potencialitats».

Basant-nos en aquests elements, recollirem ideologies, metodologies, experiències (encarnades) i sabers per posar en joc i mobilitzar qüestions que tinguin a veure amb una psicopedagogia d'enfocament sociocomunitari. Per a això dividirem aquests materials en diferents capítols i apartats que ens permetin passar de qüestions generals (el comú i social) a temes molt concrets (exemples de projectes en el camp sociocomunitari).

Continguts

Mòdul didàctic 1

Delimitant (o obrint) les portes del camp sociocomunitari

Bea Oliveros i Jordi Planella

1. Entre el social i el comú: apostes per la hibridació
2. El comú en un context d'individualisme radical

Mòdul didàctic 2

Entre pedagogia social i treball comunitari. Passos cap a una psicopedagogia sociocomunitària

Bea Oliveros i Jordi Planella

1. La pedagogia social i el sociocomunitari
2. Deontologia i responsabilitat professional
3. Treball comunitari
4. Conclusions

Mòdul didàctic 3

Acompanyament social de la persona: reflexions psicopedagògiques sobre un procés

Bea Oliveros i Jordi Planella

1. Atenció! Hi ha persones
2. Persones pluridimensionals
3. Acompanyar les persones
4. Persona a persona: la trobada en el camí
5. Els camins de l'acompanyament
6. Addenda

Mòdul didàctic 4

Nomadismes psicopedagògics

Bea Oliveros i Jordi Planella

1. Principis per a una psicopedagogia d'orientació nòmada
2. Jean Vanier: passos cap a una psicopedagogia de la feblesa i del nomadisme
3. Nomadismes educatius en Fernand Deligny

Mòdul didàctic 5

Experiències de treball en l'àmbit sociocomunitari

Bea Oliveros i Jordi Planella

1. Psicopedagogia de l'envelliment: cap a un nou model de convivència
2. Comunitat i diversitat funcional: alternatives als processos d'institucionalització
3. Acció psicopedagògica i apoderament comunitari
4. Desenvolupament sociocomunitari i apoderament: el cas de San Francisco

5. Conversant sobre el sociocomunitari

Bibliografia

Alinsky, S. (2012). *Tratado para radicales. Manual para revolucionarios pragmáticos*. Madrid: Traficantes de Sueños.

Barbero, M. (2008). *El treball social en acció. Mètode i autogestió en la pràctica professional*. Barcelona: Impuls a l'Acció.

Caride, J. A. (2008). «Educación no formal». En: *Educación Social* (núm. 28).

Comité Invisible (2014). *A nuestros amigos*. Logroño: Pepitas de Calabaza.

Esposito, R. (2009). *Comunidad, inmunidad, biopolítica*. Barcelona: Herder.

Kant, I. (1991). «Aviso de I. Kant sobre la orientación de sus lecciones en el semestre de invierno de 1765-1766». En: *Agora* (núm. 10, pàg. 145-146).

Rodríguez-Villasante, T. (2014). *Redes de vida desbordantes*. Madrid: La Catarata.

Trilla, J. (2000). *Pedagogia del grup i del projecte. Una aproximació a l'obra de Joaquim Franch*. Barcelona: Paidós/MEC.

